

**ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КОНКУРС СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ РОБІТ
З ГАЛУЗЕЙ ЗНАНЬ
«ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА»**

Шифр: Успіх 2019

НАУКОВА РОБОТА

на тему:

«ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ»

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	6
1.1. Сутність, генеза та ознаки фінансової безпеки держави.....	6
1.2. Методичні підходи до оцінки стану фінансової безпеки держави .	8
1.3. Зарубіжний досвід забезпечення фінансової безпеки держави в умовах гібридної війни	12
РОЗДІЛ 2. ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	15
2.1. Вплив фінансової безпеки на фінансову стабільність держави	15
2.2. Загрози фінансовій безпеці України в умовах гібридної війни.....	17
2.3. Аналіз та оцінка рівня фінансової безпеки України.....	20
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ	23
3.1. Детермінанти підвищення рівня фінансової безпеки України	23
3.2. Комплекс заходів зміцнення фінансової безпеки України	26
ВИСНОВКИ	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	31
ДОДАТКИ	38

ВСТУП

Фінансова безпека держави досить актуальне питання як з економічної так і політичної точки зору. Важливим є те, що воно пов'язане з багатьма економічними проблемами України на сучасному етапі розвитку: зростання зовнішнього та внутрішнього боргу країни, зростання рівня інфляції та рівня монетизації, зростання обсягів тіньової економіки. Світова фінансово-економічна криза, що розпочалася у 2007 році, та теперішні наслідки яскраво це підтверджують. Фінансова безпека відповідно являє собою об'єднуючу основу при створенні інших умов економічної безпеки. Слід наголосити, що досліджувана категорія є досить складною та багатогранною. Відповідно кожна складова має значний вплив на фінансову систему України, що актуалізує тему даної наукової роботи.

Проблеми фінансової безпеки знаходяться у полі наукових досліджень таких українських науковців, як: О. Барановський, Р. Білик, І. Бінько, З. Варналій, О. Василик, Т. Васильців, В. Геєць, З. Герасимчук, О. Головченко, А. Гуменюк, Л. Козак, В. Ліпкан, В. Лойко, А. Мокій, В. Нижник, С. Онищенко, Г. Пастернак-Таранущенко, О. Саєнко, А. Сундук, А. Сухоруков, Т. Федотова, В. Шлемко та багато інших.

Зазначена проблема будується на сучасних моделях регіональної економіки таких іноземних учених, як В. Аллена, Г. Вуда, Д. Енга, Ф. Рема, Дж. Хейкера, М. Шлезінгера та інші.

Розробка ефективного механізму забезпечення фінансової безпеки держави неможлива без наукового осмислення її економічної сутності, дослідження й розробки методів оцінки та перегляду теоретичних підходів, до забезпечення стабільності й стійкості фінансової системи держави.

Необхідно зазначити, що, не зважаючи на суттєві наукові та практичні розробки з проблематики фінансової безпеки країни, є досить широке коло питань, що потребують уточнення та вивчення, особливо, що стосується ідентифікації факторів впливу на рівень фінансової безпеки України, оцінки їх

впливу на рівень фінансової безпеки держави та розробки методів його підвищення. Саме вирішенню даних проблем буде присвячене дослідження.

Метою наукової роботи є розробка напрямів підвищення рівня фінансової безпеки України в умовах гібридної війни за допомогою результатів теоретичних та практичних досліджень.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити ряд завдань, зокрема:

- розкрити сутність, дослідити генезу та навести ознаки фінансової безпеки держави;
- розглянути методичні підходи до оцінки стану фінансової безпеки держави;
- проаналізувати зарубіжний досвід забезпечення фінансової безпеки держави в умовах гібридної війни;
- визначити вплив фінансової безпеки на фінансову стабільність держави;
- виокремити загрози фінансовій безпеці України в умовах гібридної війни;
- здійснити аналіз та оцінку рівня фінансової безпеки України;
- запропонувати комплекс заходів зміцнення фінансової безпеки України.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення фінансової безпеки України.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та прикладні аспекти зміцнення фінансової безпеки України в умовах гібридної війни.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети було обрано і використано сучасні методи дослідження: системно-структурний – для визначення сутності, структури і еволюції поняття фінансової безпеки; економіко-математичний – для розрахунку кількісних параметрів фінансової безпеки за її складовими; статистичного аналізу – дослідження стану і динаміки індикаторів фінансової безпеки України; компаративний – співставлення

фактичних значень показників фінансової безпеки з пороговими; інформаційно-комп'ютерні – для аналізу та моделювання фінансової безпеки, визначення тенденцій.

Інформаційну базу наукової роботи склали законодавчі та нормативно правові акти України, матеріали Державної служби статистики України, наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних учених, матеріали конференцій і семінарів, монографії, збірники та наукові статті, інтернет-ресурси тощо.

Елементи наукової новизни полягають у теоретичному обґрунтуванні та конкретних пропозицій щодо зміцнення фінансової безпеки України в умовах гібридної війни.

Апробація результатів дослідження. Основні науково-теоретичні та практичні результати дослідження були представлені на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. За результатами досліджень опубліковано 3 наукові праці, із яких: 1 наукова стаття у фаховому виданні України, яка включена в міжнародні наукометричні бази; 2 – доповідей та тез доповідей у матеріалах конференцій [10].

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

1.1. Сутність, генеза та ознаки фінансової безпеки держави

Варто зазначити, що сьогодні найбільша кількість фундаментальних наукових розробок присвячена економічній безпеці держави, суспільства і особистості. У той же час практично немає жодного аспекту безпеки держави, який би безпосередньо не залежав від забезпечення його фінансової безпеки. Остання традиційно розглядається як складова частина більш широкого явища – економічної безпеки. Згідно Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України від 29.10.2013, економічною безпекою є такий стан національної економіки, що надає змогу збереження стійкості до внутрішніх й зовнішніх загроз, забезпечення високої конкурентоспроможності в світовому економічному середовищі та характеризує здатність національної економіки до збалансованого та сталого зростання [34]. Складові економічної безпеки країни, згідно даної Методики, наведені в додатку А.

Поняття фінансової безпеки на сьогоднішній не має день однозначного визначення, тому ґрунтовно проаналізуємо поняття фінансової безпеки, зокрема:

З.С. Варналій визначає фінансову безпеку як захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на всіх рівнях фінансових відносин, забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій та установ, регіонів, галузей, секторів економіки, держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання зобов'язань [8, с. 35].

Барановський О.І. трактує поняття фінансової безпеки більш широко, відриваючись від загальноприйнятих понять підсистем, що входять до структури економіки, концентрує увагу на якісних характеристиках складових фінансів, в більшій мірі, приватних. Вчений проводить симбіоз понять "безпека" та "збалансований стан", тим самим підтверджує схожість понять на абстрактному рівні [4].

О. Василик трактує поняття "фінансова безпека" досить узагальнено,

як захищеність загальної системи фінансів від загроз, що можуть виникати як всередині системи, так і зовні. Автор вказує на внутрішній ризик в цілому, тобто не виділяє окремі сектори фінансів, тим самим концентрує увагу на забезпеченні загального внутрішнього адекватного клімату, який може збалансовувати ризики між секторами. Захищеність від зовнішніх загроз охоплює більш широкий масштаб [12].

На нашу думку, фінансову безпеку можна визначена як такий стан фінансових відносин, за якого утворюються прийнятні умови та необхідні ресурси задля розширеного відтворення, економічного зростання та зростання добробуту населення, а також зростання стабільності та збереження цілісності і єдності фінансової системи країни, її успішного протистояння внутрішнім та зовнішнім факторам дестабілізації фінансового становища.

Фінансова безпека держави, на нашу думку, полягає у її здатності забезпечувати наступні завдання (додаток Б).

Всі перераховані завдання також можна уявити як такі завдання, що повинні вирішуватись органами державної влади та управління задля забезпечення безпечного й ефективного функціонування не лише елементів фінансової системи держави, але й всіх взаємопов'язаних із нею ланок державного управління.

Залежність різних напрямків (видів) безпеки держави від його фінансової складової, як відразу видається, дуже проста – відсутність достатніх грошових ресурсів призводить до недофінансування найбільш важливих заходів, проте якщо поглянути більш прискіпливо на дану проблему, то можна констатувати, що цей «загальний взаємозв'язок знаходить конкретне вираження в різних за своїм економічним характером явищах і процесах» [29].

В сучасних умовах значення державних фінансів полягає в тім, що вони є важливим інструментом впливу на процеси суспільного відтворення, а також підтримки темпів економічного зростання національної економіки, розвитку ключових галузей національного господарства, прискорення науково-технічного прогресу та структурної перебудови економіки. Таким чином, держава,

розширюючи обсяги державних інвестицій, викликає зростання попиту на робочу силу, обладнання, що, у свою чергу, зумовлює зростання промислового виробництва, рівня зайнятості в країні, поживлення господарської кон'юнктури. Також за рахунок державного бюджету відбувається фінансування соціальних заходів та програм, підтримка попиту тощо [22, с. 42]. Вплив на економіку, навіть і суперечливий, здійснюють і витрати, пов'язані із забезпеченням обороноздатності держави. Так, з одного боку ці витрати дають певний імпульс розвитку промисловості, а з іншого – довготривала гонка озброєнь зумовлює виснаження економіки, появу внутрішньогосподарських диспропорцій, зміну структури виробництв й інших негативних наслідків в країні.

Фінансовою безпекою (англ. Financial security) можна назвати економічну категорію, яка включає в себе комплекс заходів, засобів та методів захисту економічних інтересів країни на макрорівні, а також корпоративних структур та фінансової діяльності суб'єктів господарювання на мікрорівні. На макрорівні фінансовою безпекою є здатність держави у мирний час та при надзвичайних ситуаціях реагувати адекватно на внутрішні й зовнішні негативні фінансові впливи [37]. Також фінансова безпека є відображенням стану та готовності фінансової системи країни до надійного та своєчасного фінансового забезпечення економічних потреб у розмірах, які є достатніми для підтримки необхідного рівня військової та економічної країни. Зазначимо, що фінансова безпека держави досягається її діяльністю у фінансовій сфері та у сполученні із такими сферами: у грошово-кредитній, економічній, соціальній, міжнародно-фінансовій і т.д.

1.2. Методичні підходи до оцінки стану фінансової безпеки держави

Для того, щоб кількісно визначити рівень фінансової безпеки держави, необхідно мати системний набір критеріїв і показників, що характеризують основні напрями забезпечення національної економічної безпеки.

Дати кількісну оцінку рівню економічної безпеки держави складно. Це пов'язано з багатогранністю самого поняття економічної безпеки, яке включає в

себе ряд аспектів і напрямків. В даний час не існує цілісної і взаємопов'язаної системи кількісної оцінки національної економічної безпеки, яка дозволяла б комплексно характеризувати ступінь прояву загроз національним економічним інтересам, а також оцінити масштаби збитку і потенціалу захисту від дії загроз на економіку країни [51, с. 14].

Проблема вимірювання фінансової безпеки передбачає існування двох підходів:

1. Перший підхід заснований на тому, що економічна безпека повинна вимірюватися на основі одного інтегрального показника.

2. Другий підхід виходить з того, що економічна безпека – поняття багатовекторне, яке визначається системою рівнозначних показників [39, с. 194].

На нашу думку, дані підходи мають свої переваги й недоліки. Так, в практиці державного управління постійно доводиться приймати рішення в умовах, коли одні показники зростають, а інші зменшуються. Тому завжди доводиться віддавати перевагу одним показниками і до певного рівня вважати другорядними (малозначними) інші. Іншими словами, доводиться наділяти приватні показники значимістю, а, значить, свідомо чи ні, конструювати узагальнюючий показник. Без цього не можна зробити остаточний висновок про зміну рівня економічної безпеки [31, с. 119].

З іншого боку, в практиці державного управління часто постають проблеми оцінки та аналізу окремих складових національної безпеки або прийняття рішень по одному з напрямків забезпечення економічної безпеки, коли дані щодо зміни інших складових безпеки відсутні. Це означає, що потрібна система приватних показників економічної безпеки, яка розкриває її зміст в усіх напрямках. На підставі вищесказаного можна зробити висновок, що найбільш доцільно для кількісної оцінки економічної безпеки використовувати систему економічних показників, що включає інтегральні вимірювачі. Це дозволить оцінювати заходи щодо забезпечення економічної безпеки як в цілому для країни, так і за окремими об'єктами управління (енергетична безпека, зовнішньоекономічні зв'язки, кредитно-грошові відносини, інфраструктура).

Рівень економічної безпеки держави може бути охарактеризований за певними якісними критеріями, які можуть відображати:

- економічну і політичну стабільність суспільства;
- цілісність держави;
- можливість протистояти впливу внутрішніх та зовнішніх загроз;
- стійкість соціально-економічної ситуації в країні і т. п. [26, с. 41].

Критеріальна оцінка рівня фінансової безпеки передбачає врахування і визначення наступних параметрів (додаток В):

1. Стану ресурсного потенціалу держави та можливостей його розвитку:

- рівня ефективності використання ресурсів, капіталу і праці та його відповідності найбільш розвиненим країнам світу;
- збереження державного контролю над стратегічними ресурсами;
- обсягів їх вивезення в розмірах, які можуть завдати шкоди національним інтересам та інших.

2. Здатності економіки функціонувати в режимі розширеного відтворення, перш за все:

- розвитку галузей виробництва, що мають життєво важливе значення для функціонування держави як в звичайних умовах, так і в стані збройного протиборства;
- характеристик процесу відтворення в залежності від зовнішнього впливу [22, с. 41].

3. Стану науково-технічного потенціалу країни, можливості збереження і розвитку провідних вітчизняних наукових шкіл, здатних забезпечити незалежність держави на стратегічно важливих напрямках НТП.

4. Стійкості фінансової системи, що визначається:

- стабільністю цін;
- станом державного бюджету;
- спрямованістю фінансових потоків;
- ступенем захищеності вкладників;

- конвертованістю національної валюти;
- стратегічним золотим запасом [17, с. 338].

5. Збалансованості зовнішньоекономічної політики, яка передбачає як задоволення потреб внутрішнього ринку, так і захист вітчизняних виробників:

- структури зовнішньої торгівлі, що забезпечує доступ вітчизняних товарів на зовнішній ринок;
- максимально можливого рівня задоволення внутрішніх потреб за рахунок імпорту (в межах, що виключають потрапляння в економічну залежність) та ін.

6. Достатності державного управління економікою, що забезпечує її оптимальне функціонування як в мирних умовах, так і в період військового протистояння.

7. Рівня життя населення, а також рівнів бідності, безробіття та майнової диференціації.

8. Конкурентоспроможності економіки.

9. Наявності економічних і правових умов, що виключають криміналізацію суспільства і всіх сфер господарської та фінансової діяльності [44, с. 7].

Отже, проблема фінансової безпеки має комплексний характер. Вона породжується багато в чому викликами з боку транснаціональної економіки, яка змінює конфігурацію економічних і політичних відносин.

Дослідники пропонують різні заходи щодо забезпечення фінансової безпеки держави. Як правило, до таких заходів відносять:

- зміцнення банківської системи і національної валюти;
- посилення захисту прав інвесторів на внутрішньому ринку (оскільки втеча капіталів, відмова інвестувати в розвиток внутрішнього виробництва часто пов'язані з сильними ризиками, зумовленими специфікою внутрішнього ринку);
- вдосконалення системи оподаткування та протидію ухилення від податків;
- зміцнення правопорядку;
- боротьбу з тіньовою економікою;

– створення системи індикаторів показників стану фінансової безпеки держави, що дозволяють оперативно відстежувати стан вітчизняної економіки.

Деякі дослідники [15; 28; 49] говорять також про необхідність вироблення спеціальної фінансової доктрини держави, що містить комплекс заходів, покликаних забезпечити фінансову безпеку.

Забезпечення фінансової та економічної безпеки країни вимагає припинення практики втечі капіталів, що є однією з найбільш сильних внутрішніх загроз економічній безпеці країни в цілому. В основі втечі капіталів знаходиться вкрай низький рівень довіри до національної валюти при високому рівні інфляції, специфіка економічної і політичної системи. Таким чином, проблема фінансової безпеки ув'язується з більш широким комплексом проблем, зумовлених не лише глобалізаційними процесами, а й внутрішніми проблемами країни.

Факторами, що сприяють виникненню ризиків фінансової безпеки, виступають також зростання зовнішнього державного боргу, зайва відкритість економіки [51, с. 12]. Подолання цієї загрози не означає прагнення до закритості країни, але має на увазі раціональне поєднання відкритості із захистом власних національних інтересів, умінням відстоювати ці інтереси на міжнародній арені.

1.3. Зарубіжний досвід забезпечення фінансової безпеки держави в умовах гібридної війни

У зв'язку з посиленням глобалізаційних процесів, зростанням загроз економічній безпеці та збільшенням різновидів економічних злочинів підвищується роль підприємницьких структур в забезпеченні фінансової безпеки на мікрорівні [25, с. 25]. Тому в умовах, що склалися, цікавим є вивчення досвіду розвинених зарубіжних країн в забезпеченні фінансової безпеки підприємницьких структур, застосуванні інструментарію нівелювання протиправних дій, а також питань протидії економічним злочинам.

Наприклад, в США, по-перше, існує програма профілактики і боротьби з економічними злочинами у взаємодії правоохоронних органів країни з

державними та приватними установами, охоронними та детективними бюро, завдяки якій розробляються програми по боротьбі зі злочинністю та запобігання широкого спектру загроз для бізнесу. По-друге, з метою забезпечення захисту загальних інтересів бізнес-спільноти в разі звільнення співробітників, які заслуговують на судове переслідування за скоєні економічні злочини, компанії інформують бізнес-співтовариство про особливості особистості та поведінки цієї людини. По-третє, в компаніях створюються структури внутрішньої безпеки, де працюють співробітники спеціальних державних організації, або здійснюється тісна співпраця з державними службами безпеки [30, с. 58]. Такий досвід США по створенню великомасштабної системи колективної безпеки американського бізнесу дозволяє регулярно обмінюються інформацією з найбільш актуальних питань бізнес-загроз для захисту американських громадян з початку 90-х рр. в рамках домовленості Державного департаменту і більше 500 американських корпорацій.

У Німеччині до компетенції Міністерства внутрішніх справ країни відноситься вдосконалення законодавства, що регулює порядок проведення заходів щодо запобігання витоку інформації, що становить комерційну або промислову таємницю підприємницьких структур. При цьому підприємницькі структури спільно з незалежними і приватними детективними і охоронними агентствами активно співпрацюють з державною службою безпеки і беруть участь в створенні сучасних структур охорони і безпеки [40, с. 102]. Створені з ініціативи та за підтримки спецслужб детективні та охоронні фірми та агентства, служби безпеки обмінюються відповідною інформацією з поліцією і контррозвідкою, в деяких випадках навіть виконують спільні заходи щодо забезпечення економічної безпеки.

У Франції активний розвиток отримала тенденція організації незалежних приватних служб фінансової безпеки промислових і комерційних фірм і фінансових інститутів, що займаються запобіганням зловживань торговою маркою, виявленням фактів недобросовісної конкуренції, промислового шпигунства і контррозвідки, забезпеченням безпеки в банківській системі і т.п.

Обов'язковою умовою утворення даних установ є те, що їх засновниками можуть виступати тільки особи, які мають громадянство Франції або Європейського союзу. Колишні співробітники французької поліції можуть взяти на себе такі функції тільки з письмового дозволу Міністра внутрішніх справ країни.

Щодо забезпечення внутрішньої безпеки підприємницьких структур, варто відзначити, що в США і у Великобританії в компаніях проводиться профілактична діяльність зі співробітниками, чия поведінка викликає підозри на предмет неправомірної поведінки або наявності економічних інтересів, які можуть завдати шкоди фірмі. Крім того, співробітники компаній при прийомі на роботу проходять відбір, перевірку і випробування для забезпечення внутрішньої безпеки [23, с. 99].

В цілому, слід зазначити, що в зарубіжних країнах приділяється увага не лише декларуванню загальнонаціональних загроз і завдань в сфері фінансової безпеки, а також створенню сприятливих умов для розвитку підприємницьких структур і залучення іноземних інвестицій. При цьому значення має забезпечення фінансової безпеки всередині промислових і комерційних фірм, їх тісна співпраця з правоохоронними органами та незалежними організаціями, що надають послуги в цій сфері. Крім того, в сучасних умовах глобалізації намітилася явна тенденція фокусування уваги зарубіжних країн на управлінні фінансовою безпекою за допомогою державного регулювання економіки [30, с. 56].

Таким чином, можна зробити висновок, що створення відповідної інституційної структури, організаційно-методичної довідкової документації, визначення механізму та інструментів управління фінансовою безпекою, а також залучення зацікавлених суб'єктів (органи управління, бізнес-структури, громадяни) до забезпечення фінансової безпеки країни є основними критеріями її ефективності і результативності в зарубіжних країнах.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

2.1. Вплив фінансової безпеки на фінансову стабільність держави

Оцінка кризових ситуацій у фінансовій сфері пов'язана з виявленням та аналізом реальних, а також потенційних загроз фінансової безпеки економіки в різних її сегментах. Багато деструктивних процесів у фінансових відносинах мають багатофакторний характер і пов'язані як функціонально, так і структурно з багатьма макро- та мікропроцесами розвитку економіки України, що ускладнює виявлення і локалізацію загроз безпеки саме у фінансовій сфері.

У будь-якій сфері суспільної, в тому числі фінансово-економічної діяльності можуть мати місце явища і процеси негативного характеру, що вимагають ретельного аналізу, оцінки можливих наслідків, вироблення заходів щодо їх подолання. Ця робота завжди потребує певної систематизації таких явищ і процесів, їх об'єднання в групи за схожими ознаками.

Стосовно до опрацювання проблем фінансової безпеки всі негативні явища і процеси у фінансовій сфері групуються в загрози. При цьому чим менше загроз для фінансової сфери економіки, тим більшою є віддача від неї. Однак для формування подібної системи у вигляді цілісної концепції, яка враховує як характер функціонування економічного механізму української економіки, так і умови, що змінюються в ході реформ, необхідний комплексний аналіз функціонування фінансових інструментів протягом усього реформування.

Основним напрямком і кінцевим результатом подібного аналітичного дослідження повинні стати розробка концептуальних основ механізму, що забезпечує створення умов для досягнення ефективного економічного зростання і зростання добробуту громадян [37].

Рівень загроз фінансової безпеки не є величиною постійною - він змінюється разом із загальноекономічною ситуацією. При цьому дія деяких загроз фінансової безпеки слабшає або зовсім припиняється, а інших – посилюється, виникає ймовірність виникнення нових загроз. Необхідно постійне

відстежування цих змін і узгодження бюджетної і податкової політики держави.

Фахівці-міжнародники звертають увагу на те, що головні сутички в сучасному світі розпалюються не лише за політичний контроль над територіями, а й за «стратегічні точки» в управлінні міжнародними фінансами, а також інформаційними потоками. Основні «гравці» на цьому мінливому полі – великі банки і фінансові корпорації, як правило, діють при явній або завуальованій підтримці держав, що прагнуть розширити зону свого впливу в світі, що глобалізується.

Цілком очевидно, що в таких умовах проводити незалежну фінансову політику Україні непросто. Глобалізація знижує ефективність макроекономічної політики держав, зменшуючи здатність національних урядів збирати податки, контролювати інфляцію і валютний курс. Вона призводить до значної нестійкості внутрішніх ринків, зменшуючи конкурентні переваги національних продуктів. Фінансова сфера виконала досить тривалий шлях, а новим в ній в сучасних умовах є масштаби, форми і механізми, а також рівень впливу на життя суспільства. Практично фінансова сфера, фінансовий капітал протягом минулого століття перетворилися з посередника, який обслуговує відтворення, на його ключову ланку.

Особливу роль в активізації сфери фінансів відіграє процес глобалізації, пов'язаний з падінням рівня державного регулювання та обмежень, обумовлених інтересами окремих національно-економічних структур. Процеси дерегуляції та глобалізації, доповнюючи один одного, особливо активно впливають як на негативні, так і на позитивні процеси у фінансовій сфері, перетворюючи їх і модифікуючи, забезпечуючи колосальну концентрацію фінансового капіталу, не стиснутого рамками національних кордонів. Гіпертрофований розвиток фінансової сфери в умовах глобалізації змінює характер ринку, перетворює його роль в механізм регулювання капітального виробництва. Глобальний фінансовий ринок – це не ринок періоду первісного капіталу, його головними учасниками стають великі фінансово-промислові конгломерати і міжнародні фінансові центри, слабшає механізм середньої норми прибутку, змінюється схема

розподілу доходів, багато основоположних категорій змінюють своє утримання.

Загрози фінансовій безпеці – це фактори негативного характеру, що впливають на фінансову сферу економіки України в цілому або її окремі сегменти, які дестабілізують економічну ситуацію в країні і перешкоджають нормальному розвитку суспільства, а також завдають їм значної шкоди. Межі між внутрішніми і зовнішніми загрозами не завжди носять чіткий характер, часто вони взаємообумовлюють один одного [49, с. 58].

Однак очевидно, що тривале збереження внутрішніх загроз в національній економіці країни робить її вразливою і в зовнішньому плані, оскільки, не справляючись із внутрішніми загрозами, держава позбавлена можливості проводити активну зовнішню політику, захищати інтереси вітчизняних товаровиробників, стимулювати експорт конкурентоспроможної продукції, здійснювати самостійну економічну і фінансову експансію на нових ринках. При ослабленій економіці і недосконалій фінансовій системі Україна позбавлена реальної можливості впливати на політику міжнародних фінансових організацій.

2.2. Загрози фінансовій безпеці України в умовах гібридної війни

В умовах продовження гібридної війни проти України, її фінансова система залишається уразливою до негативного впливу зовнішніх чинників та внутрішніх дисбалансів, які систематизовано у табл. Д.1 (додаток Д).

Розглянемо основні загрози фінансовій безпеці України:

У бюджетно-податковій сфері:

– збільшення частки перерозподілу ВВП через сектор загального державного управління. Основними чинниками збільшення частки перерозподілу ВВП через Зведений бюджет України у 2017 р. проти 2016 р. були такі: скасування спеціального режиму ПДВ у сфері сільського господарства; зростання надходжень ПДФО за рахунок збільшення мінімальної заробітної плати; надходження у вигляді конфіскованих корупційних коштів за рішенням суду [2; 45];

– тінізація результатів економічної діяльності, передусім у частині оплати

праці, призводить до недонадходжень бюджетів усіх рівнів. Негативне явище використання праці найманих осіб без оформлення трудових відносин, виплати зарплати повністю або частково без оподаткування характерне для всіх регіонів країни, різних галузей економіки та сфер діяльності роботодавців незалежно від правової форми здійснення платником податків господарської діяльності. У 2017 р. надходження ЄСВ становили 180,8 млрд. грн., але попри зростання відносно попереднього 2016 р. (+37,2 %) не досягли рівня 2015 р. (-2,6 %). Як наслідок, в умовах обмежених фінансових можливостей державі складно розширювати свої соціальні, передусім пенсійні, зобов'язання. А відсутність узгодженої між зацікавленими сторонами Стратегії розвитку податкової системи в умовах щорічного нехтування принципом стабільності податкового законодавства підриває хитку довіру інвесторів до вітчизняної економіки;

– зростання дефіциту Пенсійного фонду із необхідністю його покриття з Державного бюджету України. Бюджет Пенсійного фонду є хронічно дотаційним. На фінансове забезпечення виплати пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за пенсійними програмами, та дефіциту коштів Пенсійного фонду у 2018 р. передбачено спрямувати 139,3 млрд. грн. (у 2017 р. – 133,5 млрд. грн., у 2016 р. – 142,6 млрд. грн.), що є найбільшою за обсягом бюджетною програмою і становить 14,0 % видатків Державного бюджету [45]. У 2018 р. трансферт із бюджету для Пенсійного фонду еквівалентний 40,3 % його видатків. Таким чином, проблема має фундаментальний характер і потребує комплексної системи рішень;

– недостатня технічна оснащеність митних пунктів пропуску, що знижує рівень митних надходжень. Аудитом Рахункової палати України встановлено, що митні пости й пункти пропуску жодної із перевірених митниць ДФС не забезпечені в повному обсязі технічними засобами контролю. Означене негативно впливало не лише на якість і своєчасність надання митних послуг, а і створювало корупційні ризики та небезпеку ввезення на територію України або вивезення з України заборонених (наркотичні речовини, зброя), а також контрабандних товарів. Аналогічно з боку підприємців 26 % опитаних

відзначають у роботі митниць проблему застарілості технічного оснащення (у т. ч. комп'ютерного обладнання, програмного забезпечення) другою після недосконалості митного законодавства;

– хронічне невиконання плану надходжень від приватизації державного майна на фінансування дефіциту Державного бюджету. З року в рік планування завищеного показника приватизаційних надходжень підриває його реалістичність і, зрештою, змушує шукати на заміщення інші джерела фінансування дефіциту;

– пікові обсяги видатків наприкінці бюджетного року зумовлюють стрімке зростання ліквідності, що дестабілізує валютний ринок. Традиційним упродовж останніх років стало стрімке зростання обсягів видатків наприкінці бюджетного року. Так у грудні 2017 р. за зведеним бюджетом було витрачено 165,6 млрд. грн., що вдвічі перевищує середній обсяг видатків за попередні 11 місяців бюджетного року (81,0 млрд. грн.); у грудні 2016 р. витрачено 134,0 млрд. грн., що у 2,1 рази більше відповідно (63,8 млрд. грн.). У грудні 2015 р. – 118,4 млрд. грн., що у 2,3 рази перевищувало середній обсяг видатків зведеного бюджету за попередні 11 місяців (51,0 млрд. грн.). Здебільшого, це явище стосується капітальних видатків місцевих бюджетів і пов'язане із завершенням тендерних процедур [2; 45];

– накопичення коштів місцевих бюджетів великих міст України на депозитах замість вкладень у розвиток локальної інфраструктури.

Боргова сфера України є найуразливішою ланкою фінансової системи держави, що впродовж багатьох років була обтяжена проблемним багажем попередніх років та ризиками сучасного періоду, а закономірністю боргової політики стала тенденція до перевищення передбачених чинним українським законодавством граничних меж боргових показників, що формує ризики фінансовій стійкості держави, наведені в таблиці Д.1. Показник співвідношення сукупного державного й гарантованого боргу до ВВП за підсумками 2017 року хоча і зменшився, однак значно перевищує граничні межі в 60%, передбачені як Бюджетним кодексом України, так і Маастрихтськими критеріями.

2.3. Аналіз та оцінка рівня фінансової безпеки України

З метою формування висновків про існуючий стан фінансової безпеки в Україні проведемо оцінювання основних складових фінансової безпеки України у 2013-2017 рр., які наведено в табл. Д.2 (додаток Д).

Аналізуючи дані таблиці Д.2, варто відзначити наступні зміни індикаторів бюджетної безпеки України:

1) відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП скоротилось у 2014 р. відносно 2013 р. на 0,7 в.п., а у 2017 р. - на 0,66 в.п., проте у 2015-2016 рр. спостерігалось зростання показника на 1,3, 0,7 в.п. відповідно. За період дослідження показник зріс на 0,6%;

2) відношення дефіциту/профіциту бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління до ВВП зростало у 2014-2016 рр. відповідно на 0,28, 2,46% та 0,99 в.п., а у 2017 р. спостерігалось зменшення показника на 1,69 в.п.;

3) рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет у 2014 зменшився на 1,1 в.п., у 2015 р. - зріс на 0,8 в.п., у 2016 р. - знову зменшився на 2,0 в.п., а у 2017 р. спостерігалось зростання показника на 0,74 в.п.;

4) відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету зріс у 2014 р. на 14,8 в.п., проте у 2015 р. - зменшився на 8,8 в.п., а у 2016 р. - на 5,5 в.п. За 2017 р. показник зріс на 12,75 в.п.

Таким чином, можна зробити наступні висновки:

- позитивною тенденцією є зменшення відношення профіциту державного бюджету до ВВП України у 2015 та 2017 рр.;

- негативним є зростання відношення дефіциту/профіциту бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління до ВВП у 2014-2015 рр., проте позитивним є динаміка 2016-2017 рр.;

- зменшення рівня перерозподілу ВВП через зведений бюджет у 2014 та 2016 рр. свідчить до збільшення децентралізації розподілу бюджетних коштів;

- зниження рівня відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування

та погашення державного боргу до доходів державного бюджету у 2015-2016 рр. є свідченням покращання боргової дисципліни державного бюджету.

Далі проаналізуємо індикатори податкової безпеки України у 2013 - 2016 рр., які наведено у табл. Д.3 (додаток Д).

Формування переліку індикаторів податкової безпеки, представлених в табл. Д.3, здійснювалось за принципами репрезентативності, достовірності та інформаційної доступності за даними обирання показників, які, на нашу думку, найбільш об'єктивно характеризують податкову безпеку.

Згідно даних таблиці Д.3, варто відзначити наступні тенденції зміни рівня податкової безпеки України упродовж 2014-2017 рр., що вплинули на ступінь виконання індикативних показників:

1) щодо податку на додану вартість – зменшився у 2014 р. на 5,3 в.п., проте у 2015-2017 рр. відбулось зростання ступеня виконання на 12,2, 9,0 та 2,9 в.п. відповідно;

2) щодо податку на прибуток - зростання у 2014 р. на 5,8 в.п. змінилось зменшенням показника у 2015-2016 рр. на 5,8 та 0,5 в.п. відповідно, проте позитивним є зростання показника на 6,4 в.п. у 2017 р.;

3) щодо акцизного податку – у 2014 р. відбулось зменшення показника на 0,3 в.п., проте у 2015-2017 спостерігалось зростання показника відповідно на 13,8, 2,2 та 7,3 в.п.;

4) що стосується динаміки платежів, контроль за справлянням яких здійснюється митницями ДФС, то ступінь їх виконання у 2014-2017 рр. зростав відповідно на 3,9 5,6, 2,1 та 7 в.п.;

5) ступінь виконання індикативних показників бюджетного відшкодування ПДВ зменшилась у 2014 р. на 5,8 в.п., проте 2015-2017 рр. продемонстрували зростання показника відповідно на 21,1, 4,2 та 27,2 в.п.;

6) питома вага залишку невідшкодованих сум ПДВ в обсязі номінального ВВП збільшилась лише у 2014 р. (на 0,38 в.п.), а у 2015-2017 рр. вона зменшилась на 0,2, 0,01 та 0,37 в.п. відповідно;

7) питома вага податкового боргу платників податків до Зведеного

бюджету України в обсязі номінального ВВП зростала упродовж 2014-2017 рр. відповідно на 0,8, 0,9, 0,2 та 1,8 в.п.;

Загальний рівень податкової безпеки України зменшився у 2014-2015 рр. відповідно на 1,7 та 0,5%, проте позитивною тенденцією є його зростання у 2016 - 2017 рр. на 23,5 та 1,85 в.п. відповідно.

Далі проаналізуємо динаміку рівня грошово-кредитної безпеки України у 2013-2017 рр., які наведено табл. Д.4 (додаток Д).

Як свідчать дані таблиці Д.4, упродовж 2013-2017 рр. відбулись наступні зміни рівня грошово-кредитної безпеки України:

1) відношення обсягу грошового агрегату М3 до ВВП (рівень монетизації) зменшувався з 2014 рр. відповідно на 0,07, 11,08, 3,76 та 6,23 в.п. щороку;

2) відношення ВВП до обсягу грошового агрегату М2 (швидкість обігу) зменшилося у 2014 р. на 0,01 обертів, а у 2017 р. - на 0,04 обертів, проте у 2015-2016 рр. спостерігалось зростання показника на 0,36 та 0,12 обертів відповідно;

3) обсяг готівки по відношенню до ВВП зріс у 2014 р. (на 2,05 в.п.) та у 2017 р. (на 1,75 в.п.), проте 2015-2016 рр. відзначились зменшенням показника відповідно на 3,84 та 2,37%;

4) рівень інфляції зростав у 2014-2015 та 2017 рр. на 24,4, 18,4 та 1,3 в.п. відповідно, проте позитивною тенденцією є зменшення показника у 2016 р. на 30,9%;

5) рівень середньої процентної ставки кредитів банківських установ відносно інфляції зменшувалась у 2014-2017 рр. відповідно на 1,64, 0,86, 0,89 та 1,29 в.п. відповідно.

Таким чином, варто зазначити, що динаміка ілюструє загальне погіршення стану фінансової безпеки України протягом 2014-2016 рр., проте у 2017 р. відбулось деяке покращення показників.

Отже, варто зазначити, що протягом досліджуваного періоду 2016-2017 рр. продемонстрували певні позитивні зрушення щодо динаміки рівня фінансової безпеки України, проте його значення недостатньо для забезпечення необхідного рівня фінансової безпеки країни.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

3.1. Детермінанти підвищення рівня фінансової безпеки України

Системні реформи у фінансовій системі, які реалізуються Україною в складних умовах гібридної війни, мали результатом формування фінансової стійкості держави, насамперед, у бюджетно-податковій, борговій, банківській та валютно-курсовій сферах. Серед ключових чинників, що забезпечували фінансову стійкість України упродовж 2017 р. та в першій половині 2018 року, слід відзначити такі чинники у бюджетно-податковій сфері:

- зростання бюджетних доходів на базі економічного відновлення.
- Збільшення обсягів внутрішньої та зовнішньої торгівлі, поліпшення фінансових результатів діяльності підприємств та підвищення середньомісячної заробітної плати стали основою для зростання доходів бюджетів
- налагоджено прозорий процес своєчасного бюджетного відшкодування ПДВ. Обсяги надходження та відшкодування ПДВ збільшилися завдяки поліпшенню системи його електронного адміністрування
- проведено спецконфіскацію корупційних коштів до бюджетного цільового фонду забезпечення оборони й безпеки держави;
- забезпечено бюджетне фінансування видатків на оборону й безпеку на рівні 5% ВВП. Збройна військова агресія РФ змусила Україну істотно збільшити видатки на оборону, які напередодні розгортання гібридної війни ледве перевищували 1 % ВВП;
- збільшено капітальні видатки державного та місцевих бюджетів;
- зменшено дефіцит Державного бюджету України, що стало можливим завдяки економії коштів, обґрунтованості пріоритетів бюджетного фінансування та бюджетній консолідації. У 2017 р. дефіцит Державного бюджету становив 47,9 млрд. грн., що на 29,8 млрд. грн. або на 38,3 % менше

затвердженого (77,6 млрд. грн.) показника та на 22,4 млрд. грн. або в 1,5 рази менше фактичного показника попереднього 2016 р. (70,3 млрд. грн.). У підсумку дефіцит бюджету відносно ВВП вдалося зменшити з $-2,3\%$ у 2015 р. та $-2,9\%$ у 2016 р. до рекордно низьких за останні роки $-1,6\%$ ВВП у 2017 р.;

– сформовано стратегічне бачення реформування системи публічних фінансів, сплановані послідовність заходів та терміни їх реалізації. На початку лютого 2017 р. затверджена Стратегія реформування системи управління державними фінансами, а в травні – план заходів із її реалізації. Щоквартально на сайті Міністерства фінансів України публікуються звіти про її виконання;

– впроваджено низку успішних проектів із підвищення ефективності та прозорості публічних фінансів за рахунок використання інноваційних інформаційних технологій. Найбільш відомі досягнення щодо впровадження систем публічних закупівель «ProZorro» та відшкодування ПДВ [2, с. 124].

Ці чинники позитивно вплинули на рівень фінансової безпеки України, проте проведене у другому розділі роботи дослідження показало суттєві проблеми України з локалізацією та зменшенням розмірів тіньової економіки. Дані проблеми були викликані як зовнішніми (військова агресія, кон'юнктура зовнішніх ринків, слабкий розвиток світової економіки, протекціоністська політика ряду країн – експортерів української продукції та ін.), так і внутрішніми (політична нестабільність, економічна криза, низька ефективність державного управління, рівень корупції та ін.) причинами. Значний розмір тіньової економіки має переважно негативний вплив на легальну економіку країни породжуючи кризові явища, знижуючи ефективність державного управління та соціального захисту населення в Україні. З іншого боку боротьба з тіньовою економікою має принести значний економічний ефект та може виступити джерелом значних інвестицій у відновлення легальної економіки держави. Особливої важливості набуває боротьба за зменшення розмірів тіньової економіки України в рамках збільшення доходів державного бюджету та зменшення дефіциту Пенсійного фонду країни.

Тінізація економіки, глибина її зв'язків із звичайною економікою,

зумовлює макроекономічні диспропорції та структурні деформації соціально-економічного розвитку і зниження ефективності національної економічної політики загалом. Поширення тіньової економіки поряд із макроекономічною розбалансованістю та обмеженістю ресурсів визнані Всесвітнім економічним форумом основними глобальними ризиками майбутнього десятиріччя разом із незаконною торгівлею, організованою злочинністю та корупцією.

У країнах із перехідною економікою проблема масштабів та динаміки розвитку тіньової економіки набуває особливої актуальності. Недооцінка чи неврахування обсягу тіньової економіки призводять до значних помилок у визначенні макроекономічних показників, економічних і фінансових пропорцій, а відтак реалізації економічної політики загалом. Для України на сучасному етапі її розвитку масштаби тіньової економіки постають суттєвою загрозою національним інтересам країни й національній безпеці в економічній сфері. Існування масштабного тіньового сектора економіки України значною мірою обумовлено неефективністю державних важелів регулювання економічних процесів, недоліками економічної і правової політики.

Таким чином, боротьба за зменшення розмірів тіньової економіки набуває для сучасної України визначального характеру і потребує значних зусиль державних посадовців, бізнесменів, науковців, пересічних громадян, української спільноти.

Згідно таблиці Ж.1 (додаток Ж), для України найбільш придатною на сучасному етапі розвитку і враховуючи специфіку функціонування суспільства, держави та економіки, є ліберальна стратегія державної антитіньової політики. Важливим є в рамках розробки та реалізації стратегії вказати часові рамки та орієнтири.

Вважаємо доречним встановити трирічний термін реалізації стратегії з досягненням рівня тіньової економіки як у країнах «другого ешелону» ЄС, таких як Польща, Чехія, Угорщина та інші. Тобто на рівні 28–30 % до ВВП.

Для успішної реалізації антитіньової стратегії в Україні необхідно розробити та реалізувати відповідні методи.

Розглянемо методи зі зменшення тіньової економіки в Україні з врахуванням національної специфіки функціонування суспільства, держави, економіки у таблиці Ж.2 (додаток Ж).

Таким чином, згідно табл. Ж.2, можна у середньостроковому періоді (до 3 років), не витрачаючи значні розміри додаткових державних коштів, підвищити ефективність боротьби з тіньовою економікою та зменшити її розміри в Україні.

Основним стратегічним напрямком підвищення рівня фінансової безпеки України потрібно визначити створення соціально орієнтованої ринкової економіки на базі відродження та прискореного розвитку перспективних секторів вітчизняного виробництва, надання більшої керованості процесам, що відбуваються в економічній та соціальній сферах України.

3.2. Комплекс заходів зміцнення фінансової безпеки України

З метою підвищення рівня управління фінансовою безпекою України пропонується до практичного впровадження модель інформаційного забезпечення, рівневого моніторингу та управління фінансовою безпекою держави рис. Ж.1 (додаток Ж).

Запропонована модель удосконалення управління фінансовою безпекою направлена на чіткий розподіл обов'язків; дозволяє здійснити організацію й ведення постійного моніторингу стану середовища фінансової безпеки як окремих регіонів, так и виділених економічних районів та держави в цілому; передбачає розробку гнучких методик протидії негативним тенденціям й змінам, їх корегування та своєчасне застосування у разі виникнення ризикових ситуацій.

Реалізація запропонованої моделі надасть змогу:

- повноцінно організувати та проводити оцінку фінансової безпеки на всіх рівнях управління;
- підвищити своєчасність отримання достовірних результатів оцінки та передачі інформації;
- економити на витратах щодо формування нових органів та залучення додаткових спеціалістів з управління фінансовою безпекою;

- своєчасно реагувати, розробляти та реалізувати дії щодо нейтралізації ризиків;

- розробляти, апробувати та впроваджувати стратегії й доктрини управління фінансовою безпекою на різних рівнях управління фінансовою безпекою держави.

Бюджетно-податкова політика активно підтримує реалізацію реформ. Водночас і сама вона їх потребує для підвищення власної дієвості. У лютому 2017 р. була затверджена Стратегія реформування системи управління державними фінансами України на 2017–2020 рр. З урахуванням положень документу та з метою прискорення економічного зростання бюджетно-податкову політику доцільно підкріплювати низкою заходів за напрямками:

- забезпечення першочерговості бюджетного фінансування проведення реформ;

- затвердження Стратегії реформування податкової системи, узгодженої між зацікавленими сторонами;

- створення Національного бюро фінансової безпеки України (НБФБ);

- зосередження зусиль Державної фіскальної служби (ДФС) України на розвитку ІТ-складової процесів фіскального адміністрування та контролю;

- виконання плану боротьби з «розмиванням» оподаткованої бази й переміщенням прибутку за кордон (Base Erosion and Profit Shifting, BEPS);

- розбудова інформаційно-аналітичної системи «Прозорий бюджет»;

- інституційне забезпечення середньострокового бюджетного планування (СБП);

- поліпшення фінансової дисципліни розпорядників та отримувачів бюджетних коштів.

Впроваджено й має продовжуватися низка інституційних перетворень у бюджетно-податковій політиці, які спрямовані на реалізацію принципів справедливості, збалансованості, обґрунтованості та прозорості. За таких умов вона ставатиме дієвим інструментом якісного підвищення рівня фінансової безпеки України.

ВИСНОВКИ

У роботі здійснено теоретичне узагальнення проблеми щодо розробки наукових засад дослідження фінансової безпеки України й обґрунтовано практичні рекомендації щодо її забезпечення з урахуванням пріоритетних цілей економічного розвитку. Сформульовано висновки, пропозиції та рекомендації, які дозволяють вирішити поставлені завдання відповідно до визначеної мети:

1. Фінансовою безпекою можна назвати стан забезпечення стабільності та захищеності, стійкості розвитку фінансових відносин, які складаються на різних рівнях та у різних сферах фінансової системи, що досягається за допомогою реалізації заходів щодо нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз. На макрорівні фінансовою безпекою є здатність держави у мирний час та при надзвичайних ситуаціях реагувати адекватно на внутрішні й зовнішні негативні фінансові впливи.

2. В практиці державного управління часто постають проблеми оцінки та аналізу окремих складових національної безпеки або прийняття рішень по одному з напрямків забезпечення економічної безпеки, коли дані щодо зміни інших складових безпеки відсутні. Забезпечення фінансової та економічної безпеки країни вимагає припинення практики втечі капіталів, що є однією з найбільш сильних внутрішніх загроз економічній безпеці країни в цілому. Факторами, що сприяють виникненню ризиків фінансової безпеки, виступають також зростання зовнішнього державного боргу, зайва відкритість економіки.

3. Досвід США по створенню великомасштабної системи колективної безпеки американського бізнесу дозволяє регулярно обмінюються інформацією з найбільш актуальних питань бізнес-загроз для захисту американських громадян з початку 90-х рр. в рамках домовленості Державного департаменту і більше 500 американських корпорацій. У Франції активний розвиток отримала тенденція організації незалежних приватних служб фінансової безпеки промислових і комерційних фірм і фінансових інститутів, що займаються запобіганням зловживань торговою маркою, виявленням фактів недобросовісної

конкуренції, промислового шпигунства і контррозвідки, забезпеченням безпеки в банківській системі та інших. Отже, в зарубіжних країнах приділяється увага не лише декларуванню загальнонаціональних загроз і завдань в сфері фінансової безпеки, а також створенню сприятливих умов для розвитку підприємницьких структур і залучення іноземних інвестицій.

4. Рівень загроз фінансової безпеки не є величиною постійною – він змінюється разом із загальноекономічною ситуацією. Глобалізація знижує ефективність макроекономічної політики держав, зменшуючи здатність національних урядів збирати податки, контролювати інфляцію і валютний курс. Особливу роль в активізації сфери фінансів відіграє процес глобалізації, пов'язаний з падінням рівня державного регулювання та обмежень, обумовлених інтересами окремих національно-економічних структур. Загрози фінансовій безпеці - це фактори негативного характеру, що впливають на фінансову сферу економіки України в цілому або її окремі сегменти, які дестабілізують економічну ситуацію в країні і перешкоджають нормальному розвитку суспільства, а також завдають їм значної шкоди.

5. Основними чинниками збільшення частки перерозподілу ВВП через Зведений бюджет України у 2017 р. проти 2016 р. були такі: скасування спеціального режиму ПДВ у сфері сільського господарства; зростання надходжень ПДФО за рахунок збільшення мінімальної заробітної плати; надходження у вигляді конфіскованих корупційних коштів за рішенням суду. Тінізація результатів економічної діяльності, передусім у частині оплати праці, призводить до недонадходжень бюджетів усіх рівнів. Пікові обсяги видатків наприкінці бюджетного року зумовлюють стрімке зростання ліквідності, що дестабілізує валютний ринок. Традиційним упродовж останніх років стало стрімке зростання обсягів видатків наприкінці бюджетного року. Боргова сфера України є найуразливішою ланкою фінансової системи держави, що впродовж багатьох років була обтяжена проблемним багажем попередніх років та ризиками сучасного періоду.

6. Позитивною тенденцією є зменшення відношення профіциту

державного бюджету до ВВП України у 2015 та 2017 рр.; проте негативним є зростання відношення дефіциту/профіциту бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління до ВВП у 2014-2015 рр., проте позитивним є динаміка 2016-2017 рр.; зменшення рівня перерозподілу ВВП через зведений бюджет у 2014 та 2016 рр. свідчить до збільшення децентралізації розподілу бюджетних коштів. Також зазначено, що зниження рівня відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету у 2015-2016 рр. є свідченням покращання боргової дисципліни державного бюджету.

Загальний рівень податкової безпеки України зменшився у 2014-2015 рр. відповідно на 1,7 та 0,5%, проте позитивною тенденцією є його зростання у 2016-2017 рр. на 23,5 та 1,85 в.п. відповідно.

7. Значний розмір тіньової економіки має переважно негативний вплив на легальну економіку країни породжуючи кризові явища, знижуючи ефективність державного управління та соціального захисту населення в Україні. Боротьба за зменшення розмірів тіньової економіки набуває для сучасної України визначального характеру і потребує значних зусиль державних посадовців, бізнесменів, науковців, пересічних громадян, української спільноти. Вважаємо доречним встановити трирічний термін реалізації стратегії з досягненням рівня тіньової економіки як у країнах «другого ешелону» ЄС, таких як Польща, Чехія, Угорщина та інші. Тобто на рівні 28–30 % до ВВП.

8. Бюджетна-податкова політика активно підтримує реалізацію реформ. Водночас і сама вона їх потребує для підвищення власної дієвості. З метою підвищення рівня управління фінансовою безпекою України пропонується до практичного впровадження модель інформаційного забезпечення, рівневого моніторингу та управління фінансовою безпекою держави, і Запропонована модель удосконалення управління фінансовою безпекою направлена на чіткий розподіл обов'язків; дозволяє здійснити організацію й ведення постійного моніторингу стану середовища фінансової безпеки як окремих регіонів, так і виділених економічних районів та держави в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз сучасних тенденцій розвитку економік провідних країн світу і ризиків, пов'язаних з російсько-українським конфліктом [Електронний ресурс] // Незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень «Борисфен інтел» : [сайт] . – Режим доступу: <http://bintel.com.ua/uk/article/ekonom-mira/>
2. Аналітична доповідь до щорічного послання президента України до верховної ради України «про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році». - К.: Національний інститут стратегічних досліджень, 2018. - 1316 с.
3. Барановський О.І. Філософія безпеки : монографія : у 2 т. / О.І. Барановський. – К. : УБС НБУ, 2014. – Т. 1 : Основи економічної і фінансової безпеки економічних агентів. – 831 с.
4. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): Монографія. – К.: КНТЕУ, 2004. – 759 с.
5. Барановський О.І. Фінансова безпека. – К.: Фенікс, 1999. – 338 с.
6. Варналій З.С. Дерегулювання економіки як чинник зміцнення фінансової безпеки України / З.С. Варналій // Фінансова безпека в системі забезпечення національних економічних інтересів: проблеми та перспективи: міжнар. науково-практична конференція. – 2016. – Т. 3. – С.98-103.
7. Варналій З.С. Детінізація економіки як чинник розвитку підприємництва/ З.С. Варналій, З.Б. Живко // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 4. С.38-49.
8. Варналій З.С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: Монографія / З.С. Варналій, Д.Д. Буркальцева, С.О. Саєнко. – К.: Знання України, 2011. 299 с.
9. Варналій З.С. Механізм попередження загроз економічній безпеці України / З.С. Варналій С.В. Онищенко, О.А. Маслій // Економічний часопис – XXI. – 2016. – № 159 (5-6). – С. 20-24.
10. Варналій З.С. Місце фінансової безпеки в системі економічної безпеки України / З.С. Варналій, Т.Т. Томашевський //Інтернаука, Серія: "Економічні

науки". 2018. № 8 (18). С. 53-60.

11. Варналій З.С. Сучасні тенденції структурних складових фінансової безпеки України в умовах глобальних перетворень / З.С. Варналій, С.В. Онищенко // Формування ринкової економіки в Україні. – 2016. – Випуск 35. Частина І.– С. 75-80.

12. Василик О. Фінансова безпека // Економічна енциклопедія : У 3 т. – Т. 3 / О. Василик, С. Мочерний. – К. : Вид. центр “Академія”, 2002. – 952 с.

13. Велесик І. Сутність фінансової безпеки держави: теоретичний аспект / І. Велесик // Волинь. – 2016. – № 2. – С. 5.

14. Грошово-кредитна та фінансова статистика // НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58127.

15. Губський Б.В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення. – К., 2001. - 319 с.

16. Дахнова О.Є. Оцінка стану бюджетної безпеки України / О.Є. Дахнова, Т.Є. Городецька [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwiPnuTliv3fAhUKWywKHNY__DnwQFjAAegQIARAC&url=http%3A%2F%2Ffkd.org.ua%2Farticle%2Fdownload%2F128467%2F124944&usg=AOvVaw1lWu3uvDDHBoHfFRvcoxlL.

17. Дмитренко Т.А. Фінансова безпека України: поняття, структура, основні тенденції / Т.А. Дмитренко // Інноваційна економіка. – № 6. – 2013. – С. 336-340.

18. Довідка про стан економіка України яка повинна зростати темпами 4-6% на рік, – голова ради НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/421392/ekonomika-ukrayiny-povynna-zrostaty-tempamy-4-6-na-rik-golova-rady-nbu>.

19. Економічна безпека: Навчальний посібник. За ред. Варналія З.С. – К.: Знання, 2009. – 647 с.

20. Єпіфанова А.О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ :

монографія / за заг. редакцією д-ра екон. наук., проф. А. О. Єпіфанова, [А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський та ін.]. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.

21. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М. М. Єрмошенко. – К. : КНТЕУ, 2001. – 309 с.

22. Захаренко В. Механізми забезпечення економічної безпеки України / В. Захаренко // Схід. – 2013. – № 7(119). – С. 40-42.

23. Збур З.В. Структура забезпечення економічної безпеки України в контексті європейської інтеграції / З.В. Збур // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 23. – С. 98-102.

24. Звіти // Державна фіскальна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/data>; <http://sfs.gov.ua/data/files/223549.PDF>.

25. Игнатова Т.В. Современные механизмы обеспечения национальной экономической безопасности на основе формирования рыночной конъюнктуры / Т.В. Игнатова, Т.Ф. Рябова // Пищевая промышленность. – 2016. – № 5. – С. 24 - 28.

26. Іванюта Т.М. Економічна безпека підприємств: навч. посібник / Т.М. Іванюта, А.О. Заїчковський. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.

27. Індикатори фінансової стійкості [Ел. ресурс] // Національний Банк України: [сайт] – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44575.

28. Кальмук О. Механізми забезпечення економічної безпеки України / О. Кальмук // Схід. – 2011. – № 2(109). – С. 40-42.

29. Каратонов М.Е. Финансовая безопасность и финансовый контроль в условиях рыночных отношений / М.Е. Каратонов // Юрист. – 2006. – № 6. – С. 17.

30. Колесниченко Е.А. Методические аспекты оценки и обеспечения экономической безопасности предприятия / Е.А. Колесниченко, М.Т. Гильфанов // Вестник Тамбовского университета. Серия Гуманитарные науки. Тамбов. – 2013. – Вып. 11. – С. 56-62.

31. Костирко Р.О. Фінансова безпека держави і фінансова спроможність підприємств: аналіз сучасного стану та взаємозв'язку / Р.О. Костирко, Н.В. Темнікова // Фінанси України. – 2013. – № 4. – С. 117-125.

32. Мандзіновська Х.О. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення / Х.О. Мандзіновська // Економічні науки. – 2016. – № 2(53). – С. 159-166.

33. Методи оцінки рівня тіньової економіки. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.econom.univ.kiev.ua>.

34. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013.

35. Наконечна Н.В. Тенденції індикаторів фінансової безпеки України [Текст] / Н.В. Наконечна // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.9.

36. Науменкова С. Забезпечення стабільності функціонування фінансових систем в умовах глобалізації: формування нової парадигми / С.В. Науменкова // Євроінтеграційний курс України: фінансовий вимір. (Збірник наукових праць) / НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2006. – С. 58-64.

37. Овсіюк Т.А. Комплексна система оцінки загроз фінансовій безпеці країни: теоретичний аспект / Т.А. Овсіюк // Регіональна економіка. – 2016. – № 1. – С. 4.

38. Огреба С.В. Методичні аспекти статистичної оцінки масштабів тіньової економіки України // Збірник наукових праць «Економічні науки» ПВНЗ Буковинський університет. – 2011. – №7. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zbirnuk.bukuniver.edu.ua/issue_articles/33_2.pdf.

39. Організація системи формування механізму інноваційного забезпечення економічної безпеки конкурентоздатного підприємства: монографія / [В.М. Гончаров, Д.В. Салоха, В.Ю. Припотень, Я.В. Васьковська]. – Донецьк: СПД Купріянов В.С., 2010. – 416 с.

40. Османов Ж.Д. Особенности обеспечения экономической безопасности

в зарубежных странах / Ж.Д. Османов, П.С. Моисеев // Социально-экономические процессы. – 2015. – Т.10, №11. – С. 99-104.

41. Онищенко С. В. Організаційно-економічний механізм упередження загроз бюджетній безпеці економіки України / С. В. Онищенко, О. А. Маслій // Науковий вісник Полісся. - 2017. - № 1(1). - С. 176-184. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvp_2017_1\(1\)__26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvp_2017_1(1)__26).

42. Плешакова Н.А. Детенизация экономики как приоритет экономической безопасности Украины / Н.А. Плешакова // Scientific resources management of countries and regions. – 2014. – Vol 2. – С. 188–193.

43. Плешакова Н.А. Передумови формування фінансової стабільності в умовах посилення глобалізації / Н.А. Плешакова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2015. – № 10 (173). – С. 30–34.

44. Приходько В.П. Механізм державного регулювання та управління економічною безпекою / В.П. Приходько // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 15. – С. 6-8.

45. Статистичні матеріали // Мінфін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/>.

46. Субботович Ю.Л., Антропова О.Ю. Індикатори фінансової безпеки України// Світ фінансів – 2013. – №2. – С.144-152.

47. Сухоруков А.І. Щодо методології комплексного оцінювання складників економічної безпеки держави / А.І. Сухоруков, Ю.М. Харазішвілі // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 3 (28). – С. 5-15.

48. Тенденції тіньової економіки в Україні // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.econom.univ.kiev.ua>.

49. Тимошенко О.В. Система економічної безпеки національної економіки та комплексний механізм її забезпечення / О.В. Тимошенко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2016. – №. 12. – С. 56-61.

50. Федорчак О. Класифікація механізмів державного управління / О. Федорчак // Демократичне врядування. – 2008. – Вип. 1. – С. 11.

51. Юрків Н.Ю. Забезпечення економічної безпеки реального сектору економіки України: автореф. дис. д-ра екон. наук / Н.Я. Юрків. – Київ, 2013. – 37 с.
52. Яценко Н.М. Поняття та структура фінансової безпеки / Н.М. Яценко // Економічний простір. – 2014. – №13. – С.170-174.
53. Allen W. and Wood G. Defining and achieving financial stability // Journal of financial stability. – 2006. – Vol. 2 (2). – P. 52–57
54. Allen W. Defining and achieving financial stability / W. Allen and G. Wood // Journal of Financial Stability. – 2015. – Vol.26(26). – P. 52-72.
55. Baranovskyi, O., Girchenko, T., Serdiukova, O., 2017, Economic safety: significance and essential dimension,. European Cooperation, Vol. 2(21), pp. 20-33.
56. Cable V. What Is International Economic Security ? // International Affairs, April 1995. – V. 5. – № 3. – P. 305-324.
57. Country Financial Security Index: overview [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.countryfinancialsecurityindex.com/overview>.
58. Doing Business [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2019>.
59. Economic Strategy and National Security. Ed. DeSouza P.J. Boulder, 2002.
60. Economics and National Security : A History of Their Interaction. Ed. Goodwin C.D. Durnham, 1991.
61. Faure M. G. The Law and Economics of Environmental Federalism: Europe and the United States Compared / M.G. Faure, S. Johnston Jason // Scholarship at Penn Law. – 2008. – 58 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lsr.nellco.org/upenn_wps/211/.
62. Financial soundness indicators for financial sector stability [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/173687/fsi-3-asian-countries.pdf>.
63. Fragile States Index : [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.webcitation.org/6EzxZ9XB4>.

64. Hacker J. Standing on shaky Ground: Americans' experiences with economic insecurity [Electronic resource] / J. Hacker, Ph. Rehm, M.Schlesinger//Economic Security Index. – Washington : The Rockefeller Foundation, 2016.–36 p. – Accessed mode : <http://voices.washingtonpost.com/ezra-klein/ESI%20report%20embargo.pdf>.

65. Huntington S.P. The Clash of Civilizations and the Remakink of World Order / S.P. Huntington. – N. Y. : Simon & Shuster, 1996. – 368 p.

66. Jiang Yong. FinancialSecurity: RedressingImbalance. // ChinaSaturity, Vol. 3, No 2, pp. 66–85.

67. Lewis D. Solomon. Financial security & personal wealth / Solomon Lewis D. – Transaction Publishers, 2005. – 249 p.

68. Pleshakova N. State financial stability supporting continuous innovative development / N. Pleshakova, N. Drozd // Perspectives of Innovations, Economics and Business. – 2013. – № 13. – C. 5–11.

69. The website: Trading Economics. Retrieved from www.tradingeconomics.com [in English].

Додатки

Додаток А

СТРУКТУРА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ	Макроекономічна безпека	Стан економіки, при якому досягається збалансованість макроекономічних відтворювальних пропорцій
	Фінансова безпека	Стан бюджетної, грошово-кредитної, банківської, валютної системи та фінансових ринків, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних загроз, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання
	Зовнішньоекономічна безпека	Стан відповідності зовнішньоекономічної діяльності національним економічним інтересам, який забезпечує мінімізацію збитків держави від дії негативних зовнішніх економічних чинників і створення сприятливих умов розвитку економіки завдяки її активній участі у світовому розподілі праці
	Інвестиційна безпека	Рівень національних та іноземних інвестицій, який здатний забезпечити довгострокову позитивну економічну динаміку, якщо є належний рівень фінансування науково-технічної сфери, створено інноваційну інфраструктуру
	Соціальна безпека	Стан розвитку держави, при якому вона здатна забезпечити гідний і якісний рівень життя населення незалежно від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз
	Науково-технологічна безпека	Стан науково-технологічного та виробничого потенціалу держави, який дає змогу забезпечити належне функціонування національної економіки, достатнє для досягнення та підтримки конкурентоздатності вітчизняної продукції
	Енергетична безпека	Стан економіки, що забезпечує захищеність національних інтересів в енергетиці від загроз внутрішнього та зовнішнього характеру, дає змогу задовольняти реальні потреби в паливно-енергетичних ресурсах для забезпечення життєдіяльності населення та надійного функціонування національної економіки
	Демографічна безпека	Стан захищеності держави, суспільства та ринку праці від демографічних загроз, при якому забезпечується розвиток України з урахуванням сукупності збалансованих демографічних інтересів держави, суспільства й особистості
	Продовольча безпека	Рівень продовольчого забезпечення населення, що гарантує соціально-економічну й політичну стабільність у суспільстві, стійкий та якісний розвиток нації, сім'ї, особи, сталий економічний розвиток держави

Рис. А.1. Складові економічної безпеки держави

Джерело: складено автором за даними [32]

Додаток Б

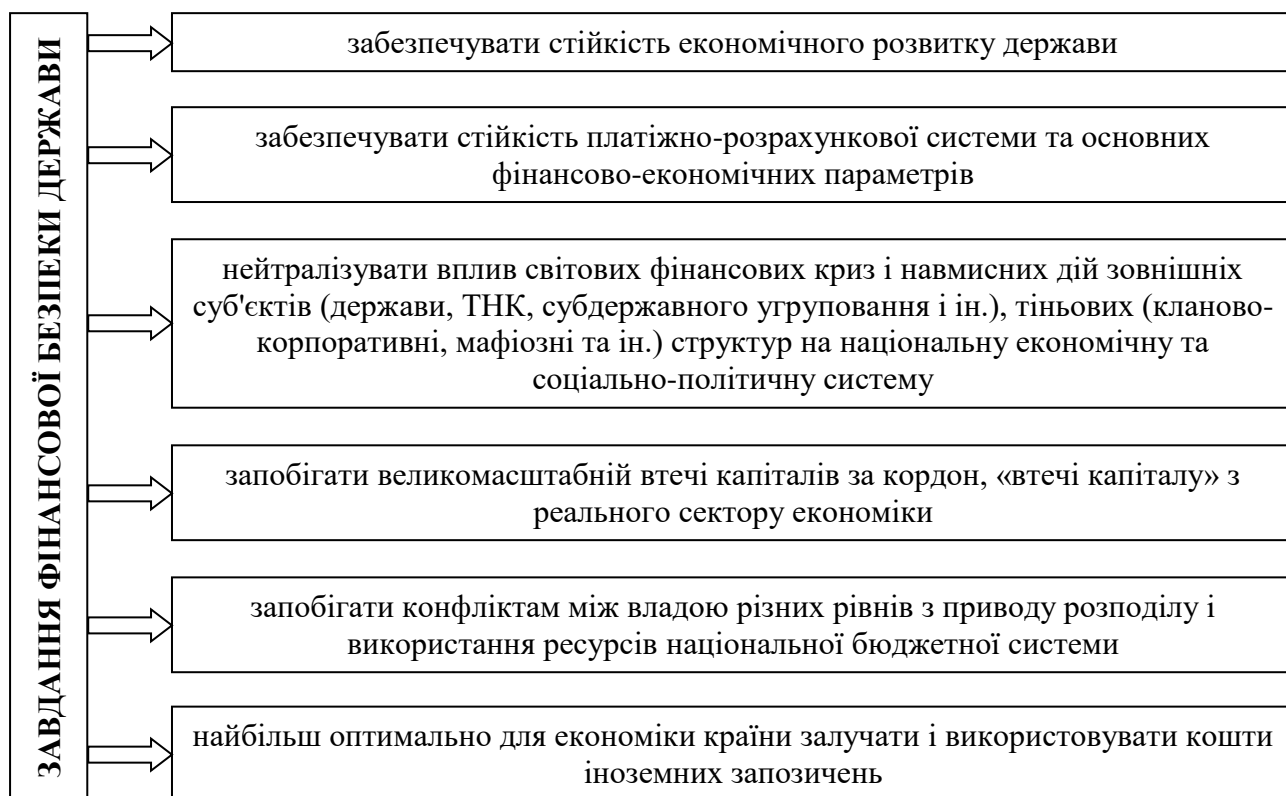

Рис. Б.1. Завдання фінансової безпеки держави

Джерело: складено автором за даними [17; 23]

Додаток В

Рис. В.1. Алгоритм критеріальної оцінки рівня фінансової безпеки держави
Джерело: складено автором за даними [44; 50; 51]

Додаток Д

Таблиця Д.1

Загрози фінансовій безпеці України

Галузі національної економіки	Загрози фінансовій безпеці України
1.Бюджетно-податкова сфера	<p>1.1. Збільшення частки перерозподілу ВВП через сектор загального державного управління.</p> <p>1.2. Тінізація результатів економічної діяльності, передусім у частині оплати праці, призводить до недонадходжень бюджетів усіх рівнів.</p> <p>1.3. Зростання дефіциту Пенсійного фонду із необхідністю його покриття з Державного бюджету України.</p> <p>1.4. Недостатня технічна оснащеність митних пунктів пропуску, що знижує рівень митних надходжень.</p> <p>1.5. Хронічне невиконання плану надходжень від приватизації державного майна на фінансування дефіциту Державного бюджету.</p> <p>1.6. Пікові обсяги видатків наприкінці бюджетного року зумовлюють стрімке зростання ліквідності, що дестабілізує валютний ринок.</p> <p>1.7. Накопичення коштів місцевих бюджетів великих міст України на депозитах замість вкладень у розвиток локальної інфраструктури.</p>
2.Боргова сфера	<p>2.1. Продовження зростання державного та гарантованого державою боргу України з високою питомою вагою її зовнішньої складової.</p> <p>2.2. Зростаючий тиск боргових виплат на державний бюджет.</p> <p>2.3. Критичні обсяги платежів за зовнішніми зобов'язаннями як чинник посилення залежності держави від міжнародних кредиторів.</p> <p>2.4. Невизначеність щодо подальшої співпраці з МФО.</p> <p>2.5. Низька ефективність управління простроченою заборгованістю перед державним бюджетом за кредитами (позиками), залученими державою або під державні гарантії.</p>
3.Грошово-кредитна сфера	<p>3.1. Повільний темп відновлення міжнародних резервів.</p> <p>3.2. Високий рівень інфляції.</p> <p>3.3. Скорочення відділень – точок продажу банківських продуктів.</p> <p>3.4. Незадовільна якість кредитного портфеля банків.</p> <p>3.5. Суперечлива динаміка повернення кредитів рефінансування.</p>
4.Реальний сектор економіки	<p>4.1. Високий ступінь зносу основних засобів у промисловості.</p> <p>4.2. Недостатній рівень забезпеченості підприємств окремими виробничими ресурсами, наявність транспортно-логістичних проблем.</p> <p>4.3. Протекціоністські дії з боку країн-зовнішньоторговельних партнерів, що є особливо небезпечним в умовах продовження торговельної війни з РФ та посилення світової конкуренції за ринки збуту основних для України видів промислової продукції.</p> <p>4.4. Слабкість коопераційних зв'язків у промисловості, низький ступінь співробітництва підприємств у ланцюгах доданої вартості.</p> <p>4.5. Низький рівень цифровізації процесів у ланцюгу «виробництво-маркетинг-продаж-обслуговування».</p> <p>4.6. Висока регіонально-галузева концентрація виробництва та експорту промислової продукції.</p> <p>4.7. Продовження мораторію на ринковий обіг земель сільськогосподарського призначення.</p>

Продовження табл. Д.1

	4.8. Відсутність стратегічного бачення й конкретних дій влади щодо подолання кризи тваринницької галузі.
4.Реальний сектор економіки	4.9. Невизнання особистих селянських господарств населення як економічних суб'єктів унеможливає їх ідентифікацію як виробників товарної продукції. 4.10. Збереження екологічно виснажливого сільськогосподарського землекористування, що призводить до погіршення ґрунтового покриву.
5.Транспортний сектор	5.1. Вичерпання капітального ресурсу української транспортної системи. 5.2. Дії РФ щодо виключення України з обслуговування транзитних вантажопотоків, насамперед на напрямі Європа-Азія, та погіршення умов торгівлі з третіми країнами. Низький рівень розвитку транспортно-логістичних технологій та об'єктів мультимодальних перевезень, що знижує конкурентоспроможність транспортної системи України. 5.3. Повільне впровадження інноваційних процесів на транспорті, технологічне відставання розвитку транспортної інфраструктури України від розвинутих країн світу.
6.Енергетичний сектор.	6.1. Не запроваджуються нові інструменти вироблення політики у сфері забезпечення енергетичної безпеки.

Джерело: складено автором за даними [33; 38; 48]

Таблиця Д.2

Показники стану бюджетної безпеки України у 2013-2017 рр.

Індикатори стану бюджетної безпеки України	Норматив	Роки					Відхилення			
		2013	2014	2015	2016	2017	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016
Відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, %	[-3 ÷ 5]	-4,45	-4,98	-2,28	-2,94	-1,60	-0,7	+1,3	+0,7	-0,66
Відношення дефіциту/профіциту бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління до ВВП, %	[-1 ÷ 1]	-0,05	-0,23	-2,69	-1,70	-2,39	+0,28	+2,46	+0,99	-1,69
Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %	[23 ÷ 30]	30,43	29,11	32,94	33,46	34,20	-1,1	+0,8	-2,0	+0,74
Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету, %	[0 ÷ 7]	9,34	13,44	13,96	15,55	28,30	+14,8	-8,8	-5,5	+12,75

Джерело: розраховано автором за даними [16; 45]

Таблиця Д.3

Показники стану податкової безпеки України у 2013-2017 рр.

Індикатори стану податкової безпеки України	Роки					Відхилення			
	2013	2014	2015	2016	2017	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016
<i>Ступінь виконання індикативних показників податкових надходжень до загального фонду держбюджету у:</i>									
– податку на додану вартість, % (I1)	94,4	89,1	101,3	110,3	113,2	-5,3	+12,2	+9,0	+2,9
– податку на прибуток, % (I2)	95,3	100,1	94,3	93,8	100,2	+4,8	-5,8	-0,5	+6,4
– акцизного податку, % (I3)	92,7	92,4	106,2	108,4	115,7	-0,3	+13,8	+2,2	+7,3
– платежів, контроль за справлянням яких здійснюється митницями ДФС, % (I4)	93,1	97,0	102,6	104,7	111,7	+3,9	+5,6	+2,1	+7,0
Ступінь виконання індикативних показників бюджетного відшкодування ПДВ, % (I5)	89,8	84,0	105,1	109,3	136,5	-5,8	+21,1	+4,2	+27,2
Питома вага залишку невідшкодованих сум ПДВ в обсязі номінального ВВП, % (I6)	0,47	0,85	0,65	0,64	0,27	+0,38	-0,2	-0,01	-0,37
Питома вага податкового боргу платників податків до Зведеного бюджету України в обсязі номінального ВВП, % (I7)	1,0	1,8	2,7	2,9	4,7	+0,8	+0,9	+0,2	+1,8
<i>Total Tax Rate (Doing Business), % (I8)</i>	61,30	61,52	63,04	63,90	65,75	-1,7	-0,5	+23,5	+1,85

Джерело: складено автором за даними [58; 16; 24]

Таблиця Д.4

Показники грошово-кредитної безпеки України у 2013-2017 рр.

Індикатори стану грошово-кредитної безпеки України	Норматив	Роки					Відхилення			
		2013	2014	2015	2016	2017	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016
Відношення обсягу грошового агрегату М3 до ВВП (рівень монетизації), %	Не більше 50	61,14	61,07	49,99	46,23	40,00	-0,07	-11,08	-3,76	-6,23
Відношення ВВП до обсягу грошового агрегату М2 (швидкість обігу), кількість обертів	Не більше 2	1,65	1,64	2,00	2,12	2,08	-0,01	+0,36	+0,12	-0,04
Обсяг готівки, % до ВВП	Не більше 4	16,01	18,06	14,22	11,85	13,60	+2,05	-3,84	-2,37	+1,75
Рівень інфляції (до грудня попереднього року), %	Не більше 107	100,50	124,90	143,3	112,4	113,7	+24,4	+18,4	-30,9	+1,3
Рівень середньої процентної ставки кредитів банківських установ відносно інфляції, %	Не більше 5	17,41	15,77	14,91	14,02	12,75	-1,64	-0,86	-0,89	-1,29

Джерело: розраховано автором за даними [14; 16; 18; 45]

Додаток Ж

Таблиця Ж.1

Головні стратегії державної антигінгової політики України

Характеристика стратегії	Консервативна	Ліберальна	Радикальна	Антикорупційна
Спрямованість	Зменшення розмірів «чорної» економіки	Акцент на «другий» та «сірий» сектори тіньової економіки	Боротьба з усіма трьома секторами тіньової економіки	Акцент на боротьбу з корупцією на всіх рівнях державного управління
Допустима доля тіньової економіки у ВВП	Наявність «другого» та «сірого» секторів тіньової економіки	На рівні економічно розвинутих країн	Усунення тіньової економіки повністю або наявність незначних її розмірів	Наявність всіх секторів тіньової економіки без корупційної складової
Методи протидії	Антикримінальні та адміністративні методи	Акцент на моніторинг та економічні методи	Максимальне використання державного апарату та методів примусу	Моніторинг, адміністративні та правові методи боротьби з корупцією
Головні від'ємні моменти	Досить вузька спрямованість	Значні витрати державних ресурсів, складність у реалізації	Низька можливість досягти генеральної мети	Досить вузька спрямованість
Головні переваги	Зрозумілі та перевірені методи боротьби	Значний вплив на легальну економіку, формування доходної частини бюджету країни, рівень безробіття та реальних доходів домашніх господарств	Усунення проблеми тіньової економіки повністю	Суттєве зменшення рівня корупції у державі
Можливість використання в Україні	Можливо з низькою ефективністю	Можливо з високою ефективністю віддачі від розробки та реалізації	Не можливо	Можливо з низькою ефективністю

Джерело: складено автором

Таблиця Ж.2

Комплекс методів зі зменшення тіньової економіки в Україні з врахуванням специфіки функціонування суспільства, держави, економіки

Група методів	Назва методів
Боротьба з корупцією	<ul style="list-style-type: none"> – збільшення кримінальної відповідальності за корупційні дії; – збільшення рівня оплати праці «низової» ланки державних посадовців та робітників; – збільшення рівня роз'яснювальної роботи серед населення та підприємців.
Правові	<ul style="list-style-type: none"> – оптимізація законодавства з точки зору ведення бізнесу; – спрощення реєстраційних процедур; – зменшення кількості дозволів та відповідних документів; – зменшення кількості перевірок підприємців з боку державних контролюючих органів; – збільшення незалежності та ефективності судової та правоохоронної системи країни.
Податкові	<ul style="list-style-type: none"> – зменшення часу на сплату податків за рахунок впровадження сучасних інформаційних технологій; – зміна вектору роботи податкових органів в сторону консультування населення та підприємців; – перегляд кількості податків та обов'язкових зборів, а також їх ставок; – збільшення відповідальності за порушення податкового законодавства; – збільшення ефективності роботи податкових органів в рамках окремих – областей та муніципалітетів України.
Соціально - економічні	<ul style="list-style-type: none"> – посилення правового захисту підприємців; – підвищення рівня економічної грамотності населення, підприємців, державних посадовців та співробітників правоохоронних органів; – преференції «білому» бізнесу (зменшення кількості перевірок, доступ до державних тендерів та ін.).
Суспільний контроль за державними посадовцями	<ul style="list-style-type: none"> – відміна всіх видів недоторканності державних посадовців, особливо вищого рангу; – заборона займати державні посади представникам великого бізнесу або особам, близькі родичі яких є представниками великого бізнесу; – прозоре формування бюджету та контроль за його видатковою частиною, а також державними програмами.

Джерело: складено автором за даними [22; 32]

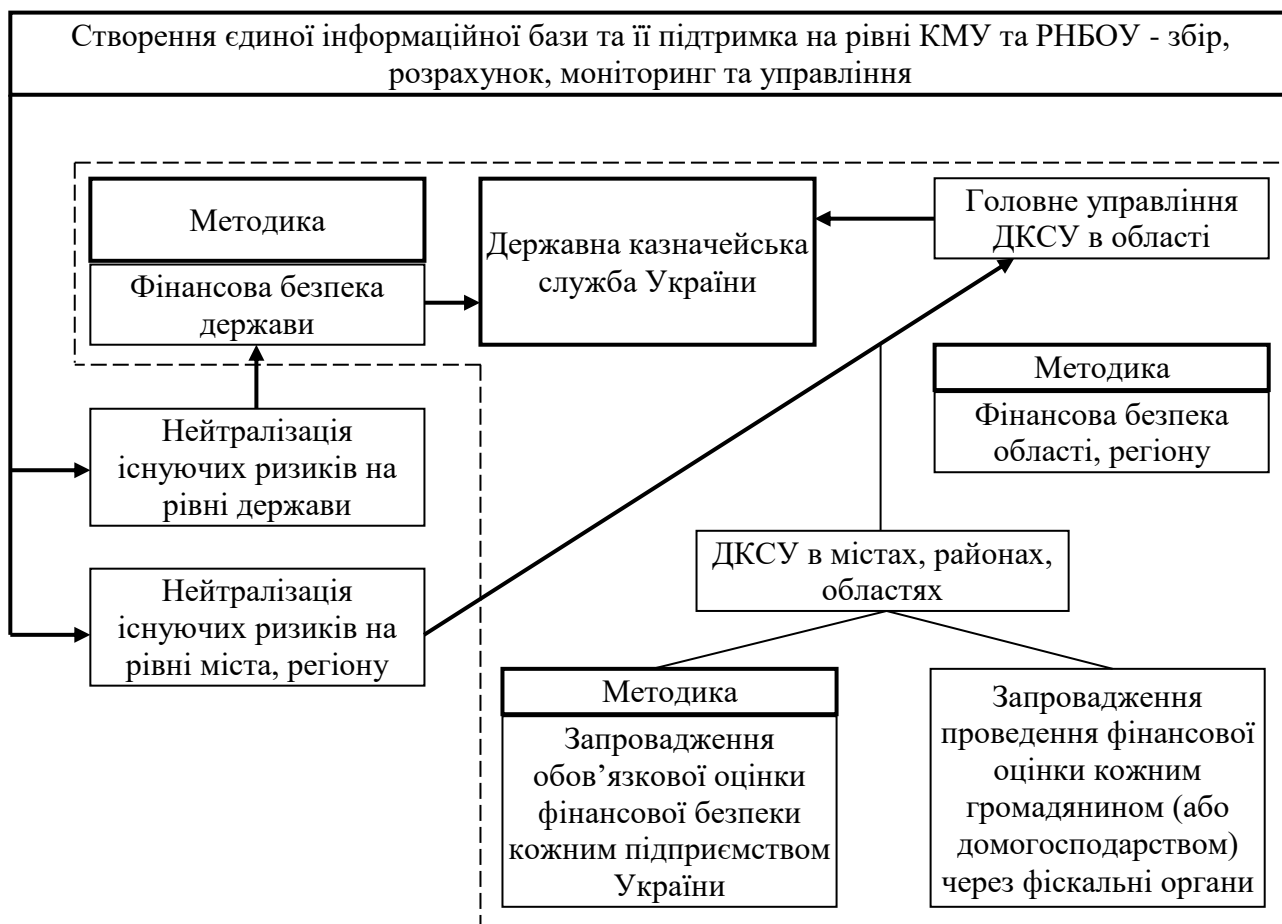

Рис. Ж.1. Модель інформаційного забезпечення, рівневого моніторингу та управління фінансовою безпекою держави

Джерело: складено автором за даними [37; 44]